

Sanja Petrović Todosijević
 Institut za noviju istoriju Srbije

NAJVEĆE BLAGO SVAKOG NARODA SU NJEGOVA DECA. MEĐUNARODNO UMREŽAVANJE SAVEZA PIONIRA JUGOSLAVIJE KAO DELA SAVEZA ORGANIZACIJA ZA VASPITANJE I BRIGU O DECI JUGOSLAVIJE*

Apstrakt: Rad predstavlja pokušaj da se ukaže na ulogu koju je jugoslovenska pionirska organizacija imala u sferi međunarodne saradnje i promovisanja zvanične politike obrazovanja i vaspitanja socijalističke Jugoslavije. Rad ima za cilj da skrene pažnju na Savez pionira Jugoslavija i Savez organizacija za vaspitanje i brigu o deci Jugoslavije kao važne partnere Agencije OUN za obrazovanje nauku i kulturu (UNESKO) na polju umrežavanja jugoslovenskih dečjih organizacija sa brojnim međunarodnim dečjim organizacijama. Međunarodna saradnja jugoslovenskih dečjih organizacija sa dečjim organizacijama iz celog sveta je bila od ključne važnosti za uspostavljanje jedinstvenih standarda prakse detinjstva u posleratnoj Jugoslaviji.

Ključne reči: Savez pionira Jugoslavije, Savez organizacija za vaspitanje i brigu o deci Jugoslavije, Organizacija ujedinjenih nacija, UNICEF, UNESKO, Dečje međunarodno letnje selo, Međunarodni susret prijateljstva dece sveta, Nedelja solidarnosti

Otkrivanje detinjstva

Daleke 1929. godine Lisjen Fevr i Mark Blok su pokrenuli izlaženje, kasnije, čuvenog časopisa *Anali za privrednu i društvenu istoriju* (*Annales*

* Članak je nastao kao rezultat rada u Institutu za noviju istoriju Srbije koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija RS, na osnovu Ugovora o realizaciji i finansiranju naučnoistraživačkog rada Instituta za noviju istoriju Srbije u 2024. godini br. 451-03-66/2024-03/200016 od 5. 2. 2024.

Predstavnici Saveza pionira Jugoslavije Ljubica Beljanski Ristić (urednica programa Centra za kulturu Stari grad) i Vigor Majić (direktor Istraživačke stanice Petnica) učestvovali su u početnoj fazi uobličavanja ideje o Međunarodnoj dečjoj zajednici na sastanku u Birminghamu (Alabama) marta 1987. godine. Nakon povratka iz Sjedinjenih Američkih Država, Ljubica Beljanski Ristić je sastavila izveštaj u kome je navela: „Projekat je usvojen pod nazivom Međunarodna dečja zajednica i baziran je na tri principa: da su najveće blago svakog naroda njegova deca, da su obrazovanje i mogućnost razmene osnova za prevladavanje čovekovog najvećeg zla – neznanja – iz kojeg izlaze netrpeljivost, neprijateljstvo i sukobi, da ne postoji jača snaga i veća ideja nego što je pomoć deci u izgradnji društva zasnovanog na međusobnom uvažavanju, poverenju i saradnji“; Arhiv Jugoslavije, Savez organizacija za vaspitanje i brigu o deci Jugoslavije 637/94, Izveštaj Ljubice Beljanski-Ristić sa Međunarodne konferencije Međunarodna dečja zajednica, Birmingham, Alabama, SAD, 22–29. marta 1987.

d'histoire economique et sociale). Okupljeni unutar Škole *Anala* brojni francuski historičari predvođeni najpre pomenutim Fevrom i Blokom, a potom čovekom čije će ime postati sinonim za pomenutu školu Fernanom Brodelom, suprotstavili su se tradicionalnoj, to jest dominantno nacionalnoj, političkoj, hronološkoj i narativnoj istoriji, koja se koncentrisala na događaje i pojedince zanemarujući strukture velikih razmera i istoriju „dugog trajanja“. Zagovornici novih trendova u istorijskoj nauci usudili su se da postave pitanja koja je tradicionalna historiografija smatrala skoro „neprirodnim“. Kao potonji sledbenik Fevra, Bloka i Brodela, objavljivanjem knjige *Vekovi detinjstva*¹ Filip Arijes je dao važan doprinos proučavanju „skrivenih oblasti društvenog života u prošlosti“.² Rezultati Arijesovih istraživanja objavljeni prvi put pre više od sedamdeset godina učinili su detinjstvo i odrastanje relevantnim predmetom istraživanja u oblasti društvenih i humanističkih nauka a istoriju detinjstva jednim od najdinamičnijih i najizazovnijih polja isoriografskog istraživanja. Pre Arijesa, detinjstvo je zanimalo psihologiju i donekle sociologiju. Deca su posmatrana kao „čekači u životnoj čekaonici“, „šegrti u školi života“, „bića u postajanju, koja još uvek nisu, već tek treba da budu punopravni članovi društva“, „pripravnici a ne učesnici života“.³ Prepoznavanje „življene stvarnosti detinjstva“ u istorijskoj nauci je bilo u direktnoj vezi sa otvaranjem širokog spektra tema iz domena društvene istorije koje su se razumele kao direktna posledica političkih promena koje su nastupile u Evropi i svetu s kraja XVIII i početka XIX veka.

Ideja o organizovanom zbrinjavanju dece je neodvojiva od Industrijske revolucije i složenog procesa formiranja nacionalnih država. Njen razvoj kroz različite prakse se može pratiti od kraja XVIII i početka XIX veka, kada su među decom i mladima, najvećim delom kroz organizovan školski sistem, počele da se afirmišu ideje srednjeg građanskog sloja neodvojive od vrednosnog sistema nacionalnih država i različitih verskih zajednica. Ideju o organizovanom zbrinjavanju dece od XIX veka je moguće pratiti i kroz sistem različitih organizacija koje su se sve više interesovale

- 1 Najpozantije Arijesovo delo pod nazivom *L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Regime* je prvi put objavljeno na francuskom jeziku 1960. godine. Knjiga je prevedena na engleski jezik i objavljena dve godine kasnije, odnosno 1962. pod nazivom *Centuries of Childhood*. Svoje prvo izdanje na srpskom, odnosno srpskohrvatskom jeziku, jedno od najpoznatijih dela koje je doprinelo „dokazivanju istorijske kontekstualnosti ideje i prakse detinjstva“ (Smiljka Tomanović, *Sociologija detinjstva*, (Beograd: Zavod za udžbenike, 2004, 9) moralo je „sačekati“ punih dvadeset devet godina od objavljivanja prvog, odnosno francuskog izdanja (Filip Arijes, *Vekovi detinjstva*, (Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1989).
- 2 Ivana Spasić, *Sociologija svakodnevnog života*, (Beograd: Zavod za udžbenike, 2004), str. 25–26.
- 3 Vid. više u Smiljka Tomanović, „Sociologija o detinjstvu i sociologija za detinjstvo“, *Sociologija detinjstva*, (Beograd: Zavod za udžbenike, 2004), str. 7–48.

za slobodno vreme dece, odnosno one segmente života mladih koji nisu u dovoljnoj meri bili podvrgnuti „strogom“ nadzoru „nove države“ koja je na kraju znatno produženog perioda detinjstva i odrastanja želela da „vidi“ lojalnog građanina, odnosno državnog službenika koji će u skladu sa dominantnom državnom ideologijom biti ne samo spreman da doprinese razvoju države kojoj je gotovo pripadao već i da, ako je to potrebno, za nju i pogine. Brojni istoričari detinjstva prepoznaju prelaz iz XVIII u XIX vek kao vreme kada ne samo dete već i ideja o detinjstvu definisana zahtevima „novog vremena“ postaju „simboli nade društva u bolju budućnost“.⁴

Hrvatski istoričar Igor Duda i pisac studije posvećene detinjstvu i ideologiji jugoslovenskog socijalizma ukazuje na važne prakse organizovanja dece i mladih u XIX i XX veku u Evropi i svetu bez kojih se ne može jasno sagledati ni uloga koju je pionirska organizacija imala u vreme postojanja socijalističke Jugoslavije. Izviđačke, odnosno skautske družine (*boy scouts*) koje nastaju krajem XIX i početkom XX veka u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama predstavljaju prve organizacije koje su pokušale da organizuju slobodno vreme dece i mladih u skladu sa zahtevima širenja kulture srednjih građanskih slojeva.⁵

Dominantna kultura srednjeg građanskog sloja je sve češće u XX veku podrazumevala i organizovanje mladih oko širokog spektra često i potpuno suprotstavljenih političkih ideja koje su zagovarale različite političke stranke. Zahvaljujući novim političkim praksama koje u svetlu zaostrevanja političkih i društvenih kriza, sve češće eskalacije nasilja, nisu mogle zaobići jednu od najvećih društvenih grupa, širom Evrope i sveta nastaju organizacije poput: Mladih hrišćana (Young Men's Christian Association, YMCA), Jevrejskog sportskoga društva Makabi, slovenskih sokolskih društava širom Habzburške monarhije koja se nalazila u sve dubljoj krizi, Komsomola (1918) kao komunističke omladinske organizacije koja zajedno sa dečjom Svesaveznom pionirskom organizacijom Vladimira Iljiča Lenjina (1922) postaje „rasadnik“ budućih članova sovjetske komunističke partije, Opera nazionale Balilla (1926) kao jedna od prvih fašističkih dečjih organizacija koja će kasnije postati deo složenog sistema dečjih fašističkih organizacija koje su formirane u Italiji, Hitlerjugend (1933) kao najreprezentativnije dečje organizacije koju su osnovali nacisti kako bi od najmlađih uzrasta širili u društvu ideje rasizma, antisemitizma, militarizma i nacionalizma.⁶

4 Igor Duda, *Danas kada postajem pionir. Detinjstvo i ideologija jugoslovenskog socijalizma* (Zagreb-Pula: Srednja Europa, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2015), str. 12 prema Harry Hendrick, *Children, Childhood and English Society, 1880–1990*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), str. 14.

5 Igor Duda, *ibid.*, str. 14.

6 *Ibid.*, str. 15–16.

Identične političke i društvene promene u periodu nakon okončanja Prvog svetskog rata zahvatile su i novoosnovanu Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca (Jugoslaviju). Jugoslovensko društvo nije ostalo „imuno“ na fašističku i komunističku ideologiju, odnosno one korpuse ideja koji su dominirali evropskim javnim prostorom u periodu između dva svetska rata. Organizovano širenje „velikih ideja“ pod vidljivim uticajem unutrašnjih prilika, ali i spoljnopolitičkih okolnosti, nije izostavljalo decu i mlade. Među profašističkim organizacijama su se posebno isticale dečje organizacije hrvatskih ustaša pod nazivom Ustaška uzdanica za decu uzrasta od 7 do 11 godina starosti i Ustaški junak za decu uzrasta od 11 do 14 godina starosti.⁷

S druge strane, iako su sovjetski uticaji na različite prakse jugoslovenskih komunista imali značajan uticaj, može se reći da je Komunistička partija Jugoslavije od svog formiranja, odnosno transformacije Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista) u Komunističku partiju Jugoslavije na Vukovarskom kongresu 1920. godine insistirala na organizovanom radu sa najmlađima, ali po uzoru na važne prakse sa decom, u redovima srpskih socijaldemokrata, s kraja XIX i početka XX veka kroz dečju grupu Budućnost. Zahvaljujući inicijativi Dragutina Vladislavljevića i njegovom iskustvu sa organizovanjem dece radnika i proletera u Belgiji početkom XX veka, dečja grupa Budućnost nastavila je da živi i nakon 1918. godine, odnosno nakon ujedinjenja i stvaranja Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista), a onda i Komunističke partije Jugoslavije, koja je vrlo brzo „nakon Vukovara“ donela Rezoluciju o organizaciji rada u dečjoj grupi.⁸ Kako je pitanje organizovanja dece i mladih bilo u direktnoj vezi sa definisanjem politike obrazovanja i vaspitanja koja bi se dominantno oslanjala na ideje socijalističke pedagogije, stidljivo pozivanje⁹ na nasleđe dečje grupe Budućnost u vreme formiranja pionirske organizacije 1942. se može razumeti i kao posledica stihijskog odnosa jugoslovenskih komunista u predratnom periodu prema politici obrazovanja i vaspitanja. Na osnovu analize rada partijskih kongresa se može zaključiti da je Komunistička partija Jugoslavije u međuratnom periodu vrlo selektivno pristupala pitanjima iz sfere politike obrazovanja i vaspitanja i da je početak Drugog svetskog rata dočekala bez jasno definisanih smernica vezanih za reformu prosvetnih prilika, što je trebalo da bude osnova kulturnog preobražaja i transformacije jugoslovenskog društva u godinama posle rata i prve faze u sprovođenju revolucije. Prvi kongres KPJ, koji je održan u Beogradu 1919, kao i Drugi u Vukovaru 1920, izneli su samo donekle razrađene poglede na politiku i ciljeve obrazovanja što

7 *Ibid.*, str. 17.

8 *Ibid.*, str. 24–25.

9 Što primećuje i istoričar Igor Duda; *Ibid.*, str. 24.

je rezultiralo donošenjem Rezolucije o organizaciji rada u dečjoj grupi. Na Trećem kongresu KPJ koji je održan u Beču 1926. izneti su stavovi u prilog obaveznom školovanju o državnom trošku na maternjem jeziku. Delegati prisutni na Četvrtom kongresu KPJ, koji je održan 1928. u Drezdenu, založili su se za likvidaciju nepismenosti, afirmaciju podučavanja u šivenju i ručnom radu u školama i protiv nacionalnog ugnjetavanja i „denacionalizatorske politike u školi“. Značajni stavovi o politici obrazovanja i vaspitanja mogli su se čuti na Četvrtoj zemaljskoj konferenciji koja je održana u Ljubljani 1934, ali i na Plenumu CK KPJ iz aprila meseca 1936. godine. Tom prilikom, prisutni su se založili za afirmaciju nacionalnog jezika u školama a protiv, kako se govorilo, nasilnog „posrbļavanja škole i udžbenika“. Proći će više od deset godina kada će, pod potpuno drugačijim istorijskim okolnostima u uslovima pobeđe i trijumfa komunističke revolucije u Jugoslaviji, zaključci usvojeni na Petom kongresu KPJ u Beogradu (1948) imati dalekosežne posledice na kulturnu politiku jugoslovenske države kao i na politiku obrazovanja i vaspitanja u Jugoslaviji koja je svoje glavne smernice dobila Rezolucijom Trećeg plenuma CK KPJ iz decembra 1949. godine.¹⁰ Iste smernice imaće dalekosežne posledice i na

10 Trećem plenumu CK KPJ iz decembra 1949. je prethodio Peti kongres KPJ iz jula 1948. kada je Partija definisala kao dalekosežne ciljeve politike obrazovanja i vaspitanja: „1. likvidaciju nepismenosti u što kraćem roku; 2. obezbeđenje obaveznog sedmogodišnjeg školovanja; 3. podizanje i organizaciju novih osnovnih i srednjih škola, kao i stručnih škola, da budu zadovoljene sve potrebe zemlje; 4. podizanje novih univerziteta i visokih škola u svim narodnim republikama; 5. unapređenje i podizanje delatnosti postojećih nacionalnih akademija nauka i naučnih ustanova i organizacija, savezne akademije nauka; 6. borbu protiv mističizma i idealizma u školama, a za razvijanje nastave i čitavog vaspitanja u duhu marksizma-lenjinizma, protiv falsifikovanja nauke, a za njeno razvijanje na osnovama dijalektičkog materijalizma, za idejnost u umetnosti; 7. vaspitanje širokih narodnih masa u duhu socijalističkog patriotizma i internacionalizma; 8. rad na svestranom tehničkom vaspitanju širokih narodnih masa; 9. obezbeđenje povoljnih materijalnih uslova za rad naučnih i kulturnih radnika; 10. obezbeđenje pravilnog nagrađivanja i odgovarajućih materijalnih uslova za stručnjake; 11. stvaranje materijalnih sredstava za podizanje kulturnog i prosvetnog nivoa narodnih masa; 12. podizanje i organizaciju biblioteka, bioskopa, pozorišta, umetničkih škola, radio mreže i drugih kulturnih ustanova; 13. razvijanje mreže narodnih univerziteta i svih vrsta kurseva za stručno, idejno, političko i kulturno vaspitanje masa; 14. razvijanje masovne fizičke kulture i predvojničke obuke“. Zaključci doneti na Petom kongresu KPJ su bili okvir za definisanje preciznijih smernica nove politike obrazovanja i vaspitanja koja je zvanično „inicirana“ referatom Milovana Đilasa pod nazivom Problemi školstva u borbi za socijalizam u našoj zemlji čiji su delovi ušli u Rezoluciju Trećeg plenuma CK KPJ. Već iz samog naslova Đilasovog referata moglo se zaključiti da krajnji cilj „nove“ politike obrazovanja i vaspitanja mora biti „izgradnja socijalizma“. „Izgradnja socijalizma“ je zahtevala „odvažnog socijalističkog čoveka“ onog „čija su shvatanja široka i ra-

transformaciju jugoslovenske pionirske organizacije osnovane šest godina ranije, 27. decembra 1942. u Bihaću, na „rubovima“ Prvog zasedanja Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, to jest na Prvom kongresu Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije kada je inicirano okupljanje različitih dečjih grupa u Savez pionira Jugoslavije. Osnivanjem ne samo institucija već i društvenih organizacija poput pionirske organizacije, a trebalo je da okuplja sve devojčice i dečake uzrasta od 7 do 14 godina starosti, ali i Antifašističkog fronta žena, tri nedelje ranije, odnosno 6. decembra 1942. u Bosanskom Petrovcu, za vreme rata u kom je partizanska vojska tek imala da izvojuje pobedu, Partija je pre jasnog definisanja budućih politika, za čije je sprovođenje bio potreban ne samo trijumf u Revoluciji već i afirmacija na spoljnopolitičkom planu, slala nedvosmisleni poruku o ravnopravnom položaju koji u budućem jugoslovenskom društvu moraju imati svi Jugosloveni i Jugoslovenke bez obzira na uzrast.

Jugoslavija i Organizacija ujedinjenih nacija

Osnovana 1942. godine, od jugoslovenske pionirske organizacije se očekivalo da iskaže svoje pune kapacitete u miru ne samo na poslovima organizovanja slobodnog vremena dece osnovnoškolskog uzrasta već i zastupanjem njihovih interesa kao društvene grupe koja je usled tragičnih posledica Drugog svetskog rata prolazila kroz proces iznuđene emancipacije. Zahvaljujući razvoju masovnih medija, surove slike rata, odnosno slike dece stradale u bombardovanjima velikih gradova, aktima masovnog i direktnog terora, koncentracionim logorima smrti postale su rasprostranjenije. Dostupnost informacija o stradanju slabih i nevinih je na globalnom nivou, odnosno na nivou Organizacije ujedinjenih nacija, čiji je jedan od osnivača 1945. bila i Federativna Narodna Republika Jugoslavija, pokrenulo jedno od fundamentalnih pitanja, odnosno pitanje dečjih prava. Iako je Organizacija ujedinjenih nacija već 1945. donela Opštu deklaraciju o pravima čoveka, koja se odnosila i na decu, pokazalo se da pitanje dečjih prava predstavlja složen korpus pitanja koja su se u godinama neposredno po okončanju globalnog svetskog sukoba, u kome je poginulo 12 miliona ljudi, moralo razmatrati na dva nivoa. Prvi nivo je podrazumevao razvoj brojnih programa u cilju saniranja neposrednih po-

znovrna, kome su tuđi birokratizam i ukalupljenost misli“. Do „nove“ odvažnosti kojoj su strani „birokratizam i ukalupljenost misli“ moglo se doći samo putem „socijalističkog“ vaspitanja koje svoje ishodište pronalazi kako u školi tako i van nje odnosno „na ulici“; Сања Петровић Годосијевић, *Отећемо светлост бучном водопаду. Реформа основношколског система у Србији 1944–1959*, (Београд: Институт за новију историју Србије, 2018), стр. 50.

sledica rata, kao što su: glad, siromaštvo i iskorenjivanje zaraznih bolesti, pri čemu je poslednje obuhvatalo i prevenciju širenja različitih epidemija. Drugi nivo je podrazumevao razvoj obrazovnih politika koje bi unutar različitih formalnih obrazovnih praksi implementirale dve ključne ideje: ideju antifašizma i ideju koegzistencije među „do juče“ zaraćenim narodima. Trebalo je da „novi svet“ predstavlja oličenje trijumfa nad fašizmom kao jednim od vidova autoritarnog nacionalizma kao i trijumfa politike zagovaranja mira. Zbog svega navedenog, Organizacija ujedinjenih nacija je u narednom periodu predstavila svoj rad kroz osnivanje nekoliko agencija među kojima su najznačajnije bile: Agencija OUN za decu ili UNICEF (United Nations Children's Fund) i Agencija OUN za obrazovanje, nauku i kulturu ili UNESCO, (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization), obe osnovane 1946. godine.

Kao jedan od osnivača OUN, Jugoslavija je već 1947. pristupila UNICEF-u¹¹ a zatim, 1950. i UNESCO-u. Pristupanje obema agencijama je predstavljalo preduslov poboljšanja položaja dece kao jedne od najbrojnijih društvenih grupa u Jugoslaviji.¹²

11 Do 1971. godine u Jugoslaviji su od ukupno 27 UNICEF-ovih programa u iznosu od 21.564.658 dolara sprovedena četiri pod oznakom „hitno“. Ako se izuzmu programi pomoći Skoplju (1963–1965) i Banja Luci (1969–1971) posle zemljotresa u visini od 426.898 dolara, koji se nisu odnosili na saniranje direktnih posledica rata kao i Program sirovina za obuču i odeću (1949–1951) u iznosu od 1.271.700 dolara, najskuplji UNICEF-ov aranžman ikada sproveden u Jugoslaviji predstavljao je Program dopunske dečje ishrane (1948–1952) u visini od 10.231.025 dolara. U prvim godinama po okončanju Drugog svetskog rata, odnosno do 1954, kada se UNICEF sa sprovođenja hitnih preorijentisao na programe podrške razvoju pojedinačnih zemalja, u Jugoslaviji koja je od 1949. postala favorizovan korisnik UNICEF-ovih programa u ovom delu sveta, sprovedeni su i sledeći programi: Program borbe protiv tuberkuloze (1948–1958), Program suzbijanja endemskog sifilisa (1949–1953), Program suzbijanja i eradikacije mikoze (1949–1964); vid. više u Sanja Petrović Todosijević, *Ža bezimene. Delatnost UNICEF-a u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji 1947–1954*, (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008).

12 Jedna od glavnih karakteristika stanovništva koje je naseljavalo teritoriju jugoslovenske države u prvim godinama posle Drugog svetskog rata je bilo izraženo prisustvo mladih godišta. Od ukupno 15.772.098 građana i građanki FNRJ, koliko ih je beležio popis iz marta 1948, njih 5.131.637, odnosno 32,53% su bili dečaci i devojčice uzrasta do 14 godina starosti, pri čemu su deca uzrasta od 10 do 14 godina, kojih je bilo 1.798.041, činila najbrojniju starosnu kategoriju u Jugoslaviji. Ako se analizira starosna struktura građana FNRJ koji su imali preko 15 godina starosti, vidi se da se sa brojem dečaka i devojčica koji su imali između 10 i 14 godina može porediti jedino broj mladića i devojaka uzrasta između 15 i 19 godina kojih je prema rezultatima popisa iz 1948. bilo 1.722.905; Сања Петровић Тодосијевић, „Еманципација деце као друштвене групе у светлу званичне политике образовања и васпитања у социјалистичкој Југославији“,

Pristupanje Jugoslavije Agenciji OUN za obrazovanje, nauku i kulturu tek četiri godine pošto je UNESCO osnovan ukazuje na kompleksnost problema definisanja nove politike obrazovanja i vaspitanja u komunističkoj Jugoslaviji i zahteva međunarodne zajednice koji su se na polju sprovođenja kulturne politike, odnosno politike obrazovanja i vaspitanja postavljali pred komunističko rukovodstvo zemlje osnivačice Organizacije ujedinjenih nacija. Zahtevi za „otvaranje“ škole prema društvu nisu predstavljali novinu u godinama posle Drugog svetskog rata. Kriza koja je prethodila izbijanju Prvog, a zatim i Drugog svetskog rata doprinela je pokretanju brojnih polemika na temu uloge škole u društvu. Već krajem XIX veka se moglo čuti da politika obrazovanja i vaspitanja mora izaći iz škole kako bi, suprotno dotadašnjim praksama, pokrenula dijalog među različitim pripadnicima društva, što je trebalo da prevenira eskalaciju političkih kriza i nasilja. Veliki broj zahteva koji se postavio pred školom je inspirisao mnoge teoretičare da ponude rešenja za zamenu „stare“ škole „novom“. Trebalo je da „nova“ škola, koja se „gradila“ na kraju XIX i početku XX veka, bude: „škola za život“, „škola puna života“, „škola po meri učenika“, „škola bez zidova“, „škola bez razreda“, „radna škola“, „aktivna škola“, „škola doživljaja“, „škola socijalizacije“, „individualna škola“, „škola bez ispita“, „škola bez ocena“, „škola razvijanja učenika“. Tragične posledice oba svetska rata u kojima je došlo ne samo do konfrontacije različitih država i pripadnika različitih naroda već pre svega do konfrontacije različitih ideja (fašizma i antifašizma) predstavljale su smernice budućim reformatorima obrazovnih politike. Rušenje zidova i različitih prepreka unutar formalnog školskog sistema je bilo nezamislivo bez prethodnog podizanja „škole ideja“, ideja koje su bez obzira na sve razlike među pripadnicima antifašističke koalicije trijumfovale 9. maja 1945.

Za novu jugoslovensku vlast, pobeda u ratu nije nužno predstavljala trijumf u miru. Uslovi za opsežan rad na reformi školstva u Jugoslaviji posle Drugog svetskog rata stvorili su se, kao što je već naglašeno, na Petom kongresu KPJ (1948), kada su definisane glavne smernice politike jugoslovenske države u narednom periodu, pa i glavne smernice prosvetne, odnosno politike obrazovanja i vaspitanja. Nova politika obrazovanja i vaspitanja definisana je ciljem, osnovnim karakteristikama i principima na kojima treba da počiva na Trećem plenumu CK KPJ, u decembru 1949. godine. Praktičan rad na reformi školstva je otpočeo 22. maja 1953. godine kada je Narodna skupština FNRJ donela Rezoluciju o obrazovanju i zadacima Komisije za reformu škola opšteg obrazovanja. *Opštim zakonom o školstvu*, koji je stupio na snagu 1. septembra 1958, u Jugoslaviji

Нови човек: Конституисање српског и југословенског друштва у 20. веку кроз идеологије и јавне политике, ур. Александар Стојановић, (Београд: Институт за новију историју Србије, 2023), стр. 247–248.

je posle četrdeset godina postojanja zajedničke države uveden jedinstven sistem obrazovanja i vaspitanja.¹³

Opštim zakonom o školstvu na teritoriji čitave Jugoslavije uvedeno je obavezno osnovno školovanje u trajanju od osam godina za svu decu uzrasta od 7 do 14 godina. Prilikom sastavljanja zakonskog akta, zakonodavac je pošao od odgovornosti „čitave društvene zajednice“ u cilju, kako se isticalo, stvaranja uslova za obrazovanje i vaspitanje „u interesu svestranog razvoja socijalističkog društva i ličnosti pojedinca“. Po prvi put su škola, ali i druge ustanove za obrazovanje i vaspitanje proglašene za samostalne društvene ustanove, organizovane, kako se isticalo, u duhu ustavnih promena iz 1953. „na načelima društvenog samoupravljanja“. *Opšti zakon o školstvu* je proklamovao princip otvorenosti škole, ali i drugih obrazovnih i vaspitnih ustanova prema društvu kako bi se što efikasnije ostvarili ciljevi obrazovanja i vaspitanja. Škola se, po Zakonu, morala otvoriti prema: porodici, različitim društvenim ali i privrednim organizacijama, udruženjima itd. Na ovaj način trebalo je da škola doprinese kulturnom razvitku sredine kojoj pripada.¹⁴

„Otvaranje“ škole prema društvu je predstavljalo imperativ vremena i savremenih obrazovnih politika i praksi koje su se definisale pod okriljem Pedagoškog instituta u Ženevi. U periodu od 1953. do 1958. godine, mnogi stručnjaci uključeni u rad Komisije za reformu školstva su posredstvom Agencije OUN za obrazovanje, nauku i kulturu pohađali obuke u Institutu koji je predstavljao „srce“ brojnih posleratnih reformi školstva (engleske, francuske, švedske, sovjetske, japanske, reforme sistema školstva u Zapadnoj Nemačkoj) pa i jugoslovenske.¹⁵ Iako oslonjena na „teško nasleđe“ šarenolikog sopstvenog iskustva, jugoslovenska škola, koja se s jedne strane oslanjala na teoriju socijalističke pedagogije, svoje uzore pronalazila je u: engleskoj, francuskoj, američkoj, kanadskoj i švedskoj reformi školstva.¹⁶

Internacionalizacija jugoslovenske politike obrazovanja i vaspitanja posredstvom Saveza pionira Jugoslavije

U periodu nakon donošenja Opšteg zakona o školstvu 1958. koji je predviđao „otvaranje“ škole i prema različitim društvenim organizacijama, pa i prema pionirskoj organizaciji, kao jedno od važnijih, posta-

13 Vid. više u С. П. Тодосијевић, *Отећемо светлост бучном водопаду*.

14 Ranko Simović, *Politika obrazovanja i njena realizacija u SR Srbiji*, (Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1990), str. 59–60.

15 С. П. Тодосијевић, *Отећемо светлост бучном водопаду*, стр. 65–68.

16 *Ibid.*, str. 83–90.

vilo se pitanje spremnosti najmasovnije društvene organizacije koja je okupljala decu osnovnoškolskog uzrasta da se uključi u proces „izgradnje socijalizma“. Pitanje odnosa mladih prema „izgradnji socijalizma“ je otvoreno u referatu Milovana Đilasa pod nazivom „Problemi školstva u borbi za socijalizam u našoj zemlji“ čiji su delovi ušli u Rezoluciju Trećeg plenuma CK KPJ. Ključnu pretpostavku budućeg socijalističkog društva je predstavljao „odvažan socijalistički čovek“, onaj „čija su shvatanja široka i raznovrsna, kome su tuđi birokratizam i ukalupljenost misli“. ¹⁷ Nepoverenje u mogućnosti pionirske organizacije da se uključi u redefinisane koncepta detinjstva i odrastanja u Jugoslaviji je dolazilo od brojnih kritika kojima je bio izložen rad pionira. Krajem četrdesetih i početkom pedesetih godina, jugoslovenska pionirska organizacija je u brojnim izveštajima školskih inspektora koji su obilazili škole po celoj Jugoslaviji prepoznavana ne samo kao ona koja vrlo malo doprinosi širenju zvanične državne ideologije prema deci već i kao ona koja u praksi često ne postoji. ¹⁸

Kritika najnižih organa vlasti Pionirske organizacije Jugoslavije je predstavljala važan korak u procesu reformisanja jedne od najznačajnijih društvenih organizacija u zemlji kao i preduslov njene transformacije u Savez pionira Jugoslavije čiji će kapaciteti kao resurs biti stavljeni na raspolaganje najmlađima, dok će upravljanje njima biti povereno profesionalnim društvenim radnicima fokusiranim na vannastavni rad sa decom. Na pomolu je bilo zauzimanje novoga kursa koji će se drastično odraziti na rad Organizacije. Društvena organizacija najmlađih Jugoslovena i Jugoslovenki je dobila nov statut septembra 1949. godine. CK SKJ je krajem 1950, u skladu sa odlukama Trećeg plenuma CK KPJ iz decembra 1949, preporučio „model“ vaspitavanja dece „u što širim i raznovrsnijim formama, bez ikakvih šablona“. Preporukom je podvučen značaj individualnih karakteristika dece. Konačno je 1952. „izgovoreno“ da je „Pionirska organizacija mesto gde“ deca „treba da se razvesele i rasonode“. U narednom periodu će doći do formiranja novih dečjih organizacija koje će, poput pionira, odigrati važnu ulogu u sprovođenju nove politike obrazovanja i vaspitanja u Jugoslaviji, povezivanju škole sa društvom, poput: Partizana (1951), Saveza izviđača (1951), Selenita (1956), Mladih zadrugara (1959) i Mladih gorana (1961). Sve dečje organizacije, transformisane ili osnovane s ciljem društvenog vaspitanja dece, okupljene su

17 Milovan Đilas, „Rezolucija Trećeg plenuma CK KPJ o zadacima u školstvu“, *Savremena škola*, 8–10/1949, str. 1–6.

18 С. П. Тодосијевић, „Еманципација деце као друштвене групе у светлу званичне политике образовања и васпитања у социјалистичкој Југославији“, стр. 267–273.

pod „krovom“ Saveza organizacija za vaspitanje i brigu o deci Jugoslavije (1952) čiji će se brojni profesionalni društveni radnici (pedagozi, psiholozi, pesnici, pisci, reditelji, slikari, vajari, ilustratori, učitelji...) uključiti u rad Komisije za reformu školstva (1953–1958) koja se, kao što je već naglašeno, posredstvom Agencije OUN za obrazovanje, nauku i kulturu povezala sa Pedagoškim institutom u Ženevi, ali i sa brojnim drugim UNESCO-ubliskim međunarodnim dečjim organizacijama posvećenim standardizaciji „novog detinjstva“.¹⁹

Zahvaljujući posredovanju UNESCO-a, jugoslovenski stručnjaci delegirani od strane Saveza pionira Jugoslavije, kao dela Savezne organizacije za vaspitanje i brigu o deci Jugoslavije, bili su uključeni u rad brojnih međunarodnih organizacija posvećenih uspostavljanju novih standarda odrastanja. Rad u međunarodnim organizacijama je imao značajnu ulogu u preuzimanju različitih praksi i modela koje su jugoslovenski stručnjaci prilagođavali lokalnim tradicijama i iskustvu. Saradnja sa međunarodnim organizacijama putem UNESCO-a je predstavljala podršku jugoslovenskih vlasti ideji koegzistencije među narodima koja je u svojoj krajnjoj konsekvenci bila poruka mira. U kontekstu socijalističke Jugoslavije, ideja koegzistencije među narodima se „čitala“ unutar koncepta „socijalističkog vaspitanja za mir“ koji je predstavljao integrativni deo zvanične politike obrazovanja i vaspitanja u Jugoslaviji. Jedan od najznačajnijih iskoraka pionirske organizacije na polju internacionalizacije zvanične politike obrazovanja i vaspitanja u Jugoslaviji bilo je povezivanje sa organizacijom CISV (Children's International Summer Village) ili Dečjeg međunarodnog letnjeg sela. Institucija Dečjeg međunarodnog sela je osnovana 1951. zahvaljujući psihološkinji Doris Alen (Doris Allen) u cilju povezivanja dece Istočne i Zapadne Evrope, Severne i Centralne Amerike, Azije i Afrike. Do školske 1986/1987, Dečje međunarodno letnje selo je obuhavatalo 49 sela sa 3215 učesnika. Posredstvom Saveza, jugoslovenski dečaci i devojčice iz svih delova zemlje su u periodu od 1962. do 1988. godine redovno učestvovali u radu međunarodnih dečjih kampova/sela širom Evrope i sveta. Prvi CISV kamp održan u nekoj socijalističkoj zemlji je bio u Jugoslaviji, u Velenju, 1972. godine.²⁰ Saradnja Saveza pionira Jugoslavi-

19 *Ibid.*

20 Kampovi u okviru Dečjeg međunarodnog letnjeg sela na kojima su posredstvom Saveza pionira Jugoslavije učestvovali pioniri i pionirke iz zemlje: 1. Egipat (1962); 2. Jugoslavija/ Velenje (1972); 3. Belgija (1973, deca iz Indije); 4. Holandija (1976, deca iz Rakovice); 5. Belgija (1976, deca iz Beograda); 6. Jugoslavija/ Beograd (1977); 7. Italija (1979); 8. Danska (1979, deca iz Beograda); 9. Švedska (1979, deca iz Smedereva); 10. Švedska (1980, deca iz Nikšića); 11. Zapadna Nemačka (1980, deca iz Loznice); 12. SAD (1981, deca iz Tuzle); 13. Zapadna Nemačka (1981, deca iz Skoplja); 14. Švedska (1981, deca iz Subotice); 15. Nor-

je sa Dečjim međunarodnim letnjim selom je imala presudan uticaj na osnivanje institucije Međunarodnog susreta prijateljstva dece sveta 1976, kada je tronedeljni logor prijateljstva prvi put održan u Puli²¹ da bi se narednih godina, sve do 1988, isti susret organizovao: u Beogradu,²² Dolenjskim Toplicama,²³ Futogu,²⁴ Beogradu,²⁵ na Ohridu,²⁶ na Tjentištu,²⁷

veška (1982, deca iz Obrenovca); 16. Italija (1983, deca iz Velesa); 17. Holandija (1983, deca iz Doboja); 18. Danska (1984, deca iz Dubrovnika); 19. Turska (1985, deca iz Prizrena); 20. Engleska (1985, deca iz Sarajeva); 21. Francuska (1986, deca iz Bora); 22. Danska (1986, deca iz Kopra); 23. Danska (1987, deca iz Kragujevca); 24. Švedska (1988, deca iz Beograda); 25. Zapadna Nemačka (1988, deca iz Bitolja); 26. Belgija (1988, deca iz Apatina); AJ, Savez organizacija za vaspitavanje i brigu o deci Jugoslavije, 637/94.

- 21 Od 6. do 28. jula 1976, pored dece iz Jugoslavije, u Puli su boravila deca iz: Demokratske Republike Nemačke, Finske, Francuske, Italije, sa Kube, iz Poljske, Rumunije, Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza; AJ, Savez organizacija za vaspitavanje i brigu o deci Jugoslavije, 637/95.
- 22 Od 30. juna do 21. jula 1977, pored dece iz Jugoslavije, u Beogradu su boravila deca iz: Egipta, Finske, SAD, Poljske, Čehoslovačke, Mađarske, Bugarske i Sovjetskog Saveza; *Ibid.*
- 23 Od 1. do 22. jula 1978, pored dece iz Jugoslavije, u Dolenjskim Toplicama su boravila deca iz: Alžira, Angole, Finske, Italije, sa Kube, iz Mađarske, deca delegirana od strane PLO-a (Palestinske revolucionarne organizacije), Poljske, Rumunije i Sovjetskog Saveza; *Ibid.*
- 24 Od 1. do 21. jula 1979, pored dece iz Jugoslavije, u Futogu su boravila deca iz: Poljske, Italije, Sovjetskog Saveza, Mađarske, Rumunije, Angole, Demokratske Republike Nemačke, Norveške, Čehoslovačke, deca delegirana od strane PLO-a (Palestinske revolucionarne organizacije), iz Finske, Španije, Čilea, Bugarske, sa Kube i iz Alžira; *Ibid.*
- 25 Od 1. do 21. jula 1979, pored dece iz Jugoslavije, u Beogradu su boravila deca iz: Čehoslovačke, Rumunije, Sovjetskog Saveza, Poljske, Bugarske, Mađarske, Austrije, Demokratske Republike Nemačke, Italije, Francuske, Norveške, Alžira, deca delegirana od strane PLO-a (Palestinske revolucionarne organizacije), iz Zambije, Angole i SAD; *Ibid.*
- 26 Od 1. do 20. jula 1980, pored dece iz Jugoslavije, u Ohridu su boravila deca iz: Alžira, Bugarske, Grčke, Demokratske Republike Nemačke, Italije, sa Kube, deca delegirana od strane PLO-a (Palestinske revolucionarne organizacije), Poljske, Rumunije, Sovjetskog Saveza, Savezne Republike Nemačke, Mađarske, Finske, Francuske, Čehoslovačke, Čilea, Švedske i Španije; *Ibid.*
- 27 Prvi deo kampa je organizovan u Beogradu od 1. do 6. jula. Drugi deo kampa je organizovan na Tjentištu od 6. do 20. jula 1981. Pored dece iz Jugoslavije, na Tjentištu su boravila deca iz: Alžira, Bugarske, Čilea, Čehoslovačke, Finske, Francuske, Italije, sa Kube, iz Mađarske, Demokratske Republike Nemačke, deca delegirana od strane PLO-a (Palestinske revolucionarne organizacije), deca delegirana od strane pokreta POLISARIO (Oslobodilačke organizacije naroda Zapadne Sahare), iz Poljske, Rumunije, Sovjetskog Saveza, Savezne Republike Nemačke, Sirije i Švedske; *Ibid.*

u Beogradu,²⁸ Sutomoru,²⁹ Dečanima,³⁰ Zagrebu,³¹ Dolenjskim Toplicama³² i Futogu.³³

Prisustvo delegacija dece iz svih delova sveta, onih zemalja koje su od početka šezdesetih zajedno sa Jugoslavijom pripadale Pokretu nesvrstanih i delegacija čije su članove delegirali različiti oslobodilački pokreti koje je podržavala socijalistička Jugoslavija poput: Palestinske revolucionarne organizacije (PLO),³⁴ Oslobodilačke organizacije naroda Zapadne Sahare (POLISARIO), SWAPO (South West Africa People's Organization) partije Namibije koja je bila na čelu oslobodilačkog pokreta Namibije³⁵ i Antifašističkog fronta Čilea na kampovima prijatelja dece Jugoslavije, ukazuje na još jednu aktivnost Saveza pionira Jugoslavije koja je dodatno doprinela međunarodnom povezivanju jugoslovenskih pionira i pionirki sa decom iz ratom ugroženih delova sveta. Pionirska solidarnost je predstavljala deo solidarnosti „radnih ljudi i građana Jugoslavije“, ali i direktnu posledicu oslanjanja na borbene i antifašističke tradicije. Razumela se kao deo opšteg fronta na čijem čelu se nalazio Koordinacioni odbor za pomoć oslobodilačkim pokretima i žrtvama agresije organizovanim, ne slučajno, pri Socijalističkom savezu radnog naroda Jugoslavije. Socijali-

28 Od 1. do 15. jula 1982, pored dece iz Jugoslavije, u Beogradu su boravila deca iz: Angole, Belgije, deca delegirana od strane Antifašističkog fronta Čilea, Finske, Francuske, Indije, Iraka, Italije, Mađarske, Demokratske Republike Nemačke, Norveške, Poljske, Rumunije, SAD, Sovjetskog Saveza i Švedske; *Ibid.*

29 Od 1. do 15. jula 1983, Pored dece iz Jugoslavije, u Sutomoru su boravila deca iz: Italije, Demokratske Republike Nemačke, Mađarske, Rumunije, Bugarske, Sovjetskog Saveza, Sirije, Velike Britanije, Alžira, Finske, sa Kube, iz Angole, SAD, Čehoslovačke, Poljske, Čilea i deca delegirana od strane pokreta POLISARIO (Oslobodilačke organizacije naroda Zapadne Sahare); *Ibid.*

30 Od 1. do 15. jula 1984, pored dece iz Jugoslavije, u Dečanima su boravila deca iz: Angole, Alžira, Belgije, Čilea, Čehoslovačke, Danske, Holandije, Iraka, Italije, Finske, sa Kube, iz Mađarske, Demokratske Republike Nemačke, Norveške, Poljske, deca delegirana od strane pokreta POLISARIO (Oslobodilačke organizacije naroda Zapadne Sahare), Rumunije, SAD, Sovjetskog Saveza i Tanzanije; *Ibid.*

31 Od 1. do 15. jula 1985; *Ibid.*

32 Od 15. do 29. jula 1987; *Ibid.*

33 Od 1. do 15. jula 1988, pored dece iz Jugoslavije, u Futogu su boravila deca iz: Alžira, Angole, Tanzanije, Zimbabvea, Zambije, Poljske, Rumunije, Mađarske, Bugarske, Sovjetskog Saveza, SAD, Švedske, Velike Britanije, Norveške, Belgije, Italije, Austrije, deca delegirana od strane PLO-a (Palestinske revolucionarne organizacije) i deca delegirana od strane pokreta POLISARIO (Oslobodilačke organizacije naroda Zapadne Sahare); *Ibid.*

34 Vid. više u: Žiga Smolič, „Jugoslavija i palestinska revolucija“, *Reprezentacija nasilja u Jugoistočnoj Evropi 20. stoljeća*, ur. Husnija Kamberović (Sarajevo: Udruženje za modernu historiju, 2022), str. 241–262

35 Vid. više u: Namanja Radonjić, *Slika Afrike u Jugoslaviji*, (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, Čigoja štampa, 2023).

stički savez radnog naroda Jugoslavije je formiran na Četvrtom kongresu Narodnog fronta Jugoslavije (1953), odnosno Narodnog fronta Jugoslavije (1945), koji je predstavljao transformaciju Jedinog narodnooslobodilačkog fronta, organizacije koja je za vreme Narodnooslobodilačkog rata (1941–1945) okupljala sve pojedince i grupe koji su pomagali Narodnooslobodilački pokret. Solidarnost sa oslobodilačkim pokretima i žrtvama agresije je predstavljala jednu od najznačajnijih aktivnosti Saveza pionira Jugoslavije jer je bila važan segment sprovođenja „internacionalističkog vaspitanja mladih“ kao dela zvanične politike obrazovanja i vaspitanja. Pored toga, iskazivanje solidarnosti sa žrtvama agresivnih politika i borbom za slobodu direktno se oslanjalo na zvaničnu politiku sećanja koja je bila neodvojiva od partizanske borbe tokom Drugog svetskog rata. Definisane politike solidarnosti sa borbom za slobodu drugih naroda je bilo značajnije sa protokom vremena i udaljavanjem od iskustva Drugog svetskog rata jer je generacije rođene posle 1945. trebalo povezati sa aktivnom i živom borbom svih „partizana“ sveta.

Iako je Međunarodni susret prijateljstva dece sveta predstavljao primer očigledne, odnosno primenjene „nastave solidarnosti“, manifestacijom koja se održavala jednom godišnje bio je obuhvaćen relativno mali broj jugoslovenske dece. Zbog toga je Nedelja solidarnosti bila zamišljena kao manifestacija koja na polju sprovođenja „internacionalističkog vaspitanja“, odnosno iskazivanja solidarnosti predstavlja kulminaciju svih godišnjih aktivnosti, ali i obuhvata sve članove Saveza pionira Jugoslavije, odnosno svu decu osnovnoškolskog uzrasta.

Akcija solidarnosti sa decom Alžira, koja je sprovedena krajem 1960, odnosno početkom 1961, predstavljala je jednu od najmasovnijih akcija Saveza pionira Jugoslavije. U akciji je učestvovalo 6350 osnovnih škola sa područja cele Jugoslavije. Sakupljeno je 139 miliona dinara za decu Alžira u izbegličkim kampovima u Maroku i Tunisu, gde je početkom 1961. boravilo oko 60.000 dece uzrasta od 0 do 14 godina. Sakupljenim sredstvima kupljeno je deset kompletno opremljenih montažnih škola ukupnog kapaciteta 4000 učenika, od kojih je šest poslato u Maroko, a četiri u Tunis. Kupljena je kompletna obuća i odeća za 10.000 dece svih uzrasta, 4000 ćebadi, 10.000 m platna i 1000 zimskih jakni.³⁶

Tokom naredne decenije, nedelja pionirske solidarnosti je najviše bila usmerena ka pomoći deci Indokine, odnosno Vijetnama. Tokom sedamdesetih su organizovane tri masovne akcije pionirske solidarnosti pod nazivom: Šest miliona pionirskih ruku za decu Vijetnama (1972), Volimo vas, deco Vijetnama, zato što ste hrabri (1974) i 10.000 đačkih torbi za naše vijetnamske drugove (1975).³⁷

36 AJ, Savez organizacija za vaspitavanje i brigu o deci Jugoslavije, 637/95.

37 *Ibid.*

Početakom 1978, Savez pionira Jugoslavije je posredstvom Narodne jedinstvene omladine Antifašističkog fronta Čilea stupio u kontakt sa 45 dečaka i devojčica Čileanaca osnovnoškolskog uzrasta koji su zajedno sa roditeljima, političkim emigrantima iz Čilea, živeli u nekoliko gradova u Jugoslaviji (Beogradu, Sarajevu, Splitu, Zagrebu, Novom Sadu i Skoplju). Pionirska brigada Salvador Aljende, koju su činila deca čileanskih političkih emigranata, formirana je u sklopu Saveza pionira Jugoslavije u Pionirskom centru Savski venac u Beogradu 8. i 9. novembra 1978. godine.³⁸

Izvori i literatura

Arhiv Jugoslavije

Savez organizacija za vaspitanje i brigu o deci Jugoslavije.

Opšti zakon o školstvu sa Uvodnim zakonom, registrom i ekspozecom Rodoljuba Čolakovića, (Beograd: 1958).

Arijes, Filip, *Vekovi detinjstva*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1989.

Duda, Igor, *Danas kada postajem pionir. Detinjstvo i ideologija jugoslovenskog socijalizma*. Zagreb-Pula: Srednja Europa, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2015.

Dilas, Milovan, „Rezolucija Trećeg plenuma CK KPJ o zadacima u školstvu“. *Savremena škola*, 8–10/1949.

Hendrick, Harry, *Children, Childhood and English Society 1880–1990*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

Petrović Todosijević, Sanja, *Ža bezimene. Delatnost UNICEF-a u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji 1947–1954*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008.

Idem, *Otečemo svetlost bučnom vodopadu. Reforma osnovnoškolskog sistema u Srbiji 1944–1959*, Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2018.

Idem, „Emancipacija dece kao društvene grupe u svetlu zvanične politike obrazovanja i vaspitanja u socijalističkoj Jugoslaviji“, *Novi čovek: Konstituisanje srpskog i jugoslovenskog društva u 20. veku kroz ideologije i javne politike*, ur. Aleksandar Stojanović, 237–285. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2023.

Radonjić, Nemanja, *Slika Afrike u Jugoslaviji*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, Čigoja štampa, 2023.

Simović, Ranko, *Politika obrazovanja i njena realizacija u SR Srbiji*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1990.

Smolič, Žiga, „Jugoslavija i palestinska revolucija“, *Reprezentacija nasilja u Jugoistočnoj Evropi 20. stoljeća*, ur. Husnija Kamberović, 241–262. Sarajevo: Udruženje za modernu historiju, 2022.

Spasić, Ivana, *Sociologija svakodnevnog života*. Beograd: Zavod za udžbenike, 2004.

Tomanović, Smiljka, *Sociologija detinjstva*. Beograd: Zavod za udžbenike, 2004.

38 *Ibid.*

Sanja Petrović Todosijević,
The Institute for Recent History of Serbia

THE GREATEST TREASURE OF ANY NATION IS ITS CHILDREN. INTERNATIONAL NETWORKING OF THE UNION OF PIONEERS OF YUGOSLAVIA AS PART OF THE UNION OF ORGANIZATIONS FOR THE EDUCATION AND CARE OF THE CHILDREN OF YUGOSLAVIA

Abstract: The work represents an attempt to point out the role that the Yugoslav pioneer organization had in the sphere of international cooperation and promotion of the official policy of education and upbringing of socialist Yugoslavia. The paper will show that the Union of Pioneers of Yugoslavia, as part of the Union of Organizations for the Education and Care of the Children of Yugoslavia through the United Nations Agency for Education, Science and Culture (UNESCO), played an important role in the process of networking Yugoslav children's organizations with numerous international children's organizations in the field of "standardization" of childhood practices in post-war Europe.

A new phase in the implementation of the policy of education and upbringing, which lasted until the end of socialist Yugoslavia, began with the adoption of the General Law on Education in 1958. In the period that followed, the policy of education had to be "taken out" of schools and "brought" to the streets, new residential areas, and public spaces, becoming an important "point" in the process of creating the patriotic consciousness and identity of the youngest citizens of socialist Yugoslavia. The Union of Pioneers of Yugoslavia, as part of the Federal Organization for the Education and Care of the Children of Yugoslavia, had one of the most prominent roles in the process of connecting the youngest Yugoslavs with the official state ideology and policy. This function of the Union of Pioneers of Yugoslavia was particularly evident in the process of "identification" of young people with the foreign policy of socialist Yugoslavia, which went through several different phases from the end of the Second World War to the breakup of Yugoslavia. Thanks to the Federal Organization for the Education and Care of the Children of Yugoslavia, which from the beginning of the 1950s represented an umbrella organization for all types of children's organizations, including the Union of Pioneers of Yugoslavia, the youngest Yugoslavs had the opportunity to visit international camps and summer and winter schools and meet children from all over the world. On the other hand, socialist Yugoslavia also hosted the same or similar events. This type of activity was a source of support for many initiatives of international solidarity, which was seen as one of the important segments of the official foreign and education policies.

Keywords: Union of Pioneers of Yugoslavia, Union of Organizations for the Education and Care of the Children of Yugoslavia, United Nations Organization, UNICEF, UNESCO, Children's International Summer Village, International Friendship Meeting of Children of the World, Solidarity Week